

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

FINANCIAL MARKET OF UKRAINE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF ITS DEVELOPMENT

УДК 336.71

Бутенко В.В.

к. е. н., доцент кафедри економіки та моделювання ринкових відносин Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Лисенко К.А.

студентка Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Стаття присвячена аналізу та дослідженню проблем розвитку фінансового ринку України. Розглянуто особливості побудови фінансового ринку країни у сучасних умовах. Надано оцінку вітчизняному фінансовому ринку в умовах глобалізації, який постійно трансформується, тому потребує певних змін. Запропоновано шляхи вдосконалення для перспективного розвитку цього сегменту національної економіки.

Ключові слова: фінансовий ринок, фінансові інструменти, економіка, страховий ринок, фондовий ринок.

Статья посвящена анализу и исследованию проблем развития финансового рынка Украины. Рассмотрены особенности построения финансового рынка страны в современных условиях. Предоставлена оценка отечественного финансового рынка в условиях глобализации, который постоянно

трансформируется, поэтому требует определенных изменений. Предложены пути совершенствования для перспективного развития этого сегмента национальной экономики.

Ключевые слова: финансовый рынок, финансовые инструменты, экономика, страховой рынок, фондовый рынок.

The article is devoted to the analysis and research of the problems of development of the financial market of Ukraine. Features of the financial market of the country in modern conditions are considered. This assessment of the domestic financial market in the context of globalization, which is constantly transformed, therefore requires certain changes. The article suggests ways of improving the long-term development of this segment of the national economy.
Key words: financial market, financial instruments, economy, insurance market, stock market.

Постановка проблеми. Фінансова сфера сьогодні трансформується, тому привела до змін багатьох фінансових систем країн. Виявляється ця трансформація в тому, що фінансові ринки зростають швидше за інші сектори економіки в Україні. Зростає роль фінансового ринку в загальній структурі економіки та вимагає перебудови всієї системи управління фінансовим ринком.

В Україні в умовах формування ринкової економіки значення набуває ефективно організований фінансовий ринок, який необхідний для нормального та успішного функціонування країни, а також для розвитку соціальної сфери. Фінансовий ринок створився в разі потреби додаткової мобілізації коштів для фінансового забезпечення розвитку економіки в країні. Також він є барометром економіки, який працює за низьких темпів інфляції, сприятливого політичного клімату, стабільного законодавства.

Фінансовий ринок України функціонує досить незначний період порівняно з ринками економічно розвинутих країн, має певні недоліки, які слід усунути, але для цього потрібно дослідити тенденції, що склались на вітчизняному та міжнародному фінансовому ринку. Формування ефективного фінансового ринку вимагає погоджень щодо стратегії його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовий ринок в Україні є об'єктом уваги як вітчизняних, так і зарубіжних економістів. Зокрема, можна назвати таких вітчизняних вчених, як Л. Алексєнко, В. Базилевич, О. Барановський, В. Федосов, О. Шаров, Н. Костіна. Серед зарубіжних науковців слід виділити П. Кругмана, Дж. Сакса, Дж. Стігліца,

В. Опаріна, О. Ромашко. Аналіз наукових праць вищезазначених вітчизняних та зарубіжних вчених потрібен для усвідомлення функціонального призначення ринку фінансових послуг.

Постановка завдання. Узагальнення та систематизація праць вчених дають змогу стверджувати, що теоретичні засади функціонування фінансового ринку та інструменти його регулювання досліджені. Але проблеми в країнах з трансформаційною економікою ще недостатньо досліджені, зокрема в Україні, де фінансовий ринок у своєму розвитку поки що мінливий та нестабільний. Отже, метою статті є дослідження фінансового ринку України, а також проблем і перспектив його розвитку.

Фінансова система України формується під впливом механізмів використання фінансів у національній економіці. Фінансова система, де ключову роль відіграє фінансовий ринок, виконує такі функції, як переміщення тимчасово вільних коштів від тих, у кого вони в надлишку, до тих, кому вони потрібні; зменшення ризику позичальників та заощадників; забезпечення необхідного рівня ліквідності; надання правдивої інформації суб'єктам фінансового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий ринок у процесі перерозподілу фінансових ресурсів виконує функції, які не може виконати інша складова фінансової системи, при цьому значно впливає на її стійкість та ефективність. Побудова ефективного фінансового ринку потребує певних принципів [10]:

- ліквідність фінансових інструментів;
- захист інвесторів;

- ефективність та конкурентоспроможність;
- відповідність міжнародним стандартам.

В основі сучасної моделі фінансової системи України головну роль відіграють національний та комерційні банки. Така ситуація для України є зрозумілою, населенню простіше користуватись банківськими ресурсами, ніж ресурсами інвестиційного або фондового ринку. Окрім того, інститут приватного інвестування та вкладання коштів в цінні папери ще є слабо розвиненим, а розуміння принципів його роботи для простого населення України є складним.

Банківський сектор є найбільшою складовою фінансового ринку України з активами, які складають велику частку усіх фінансових установ. Тому негативні фактори стали найбільш помітними саме в цьому секторі. Кількість банківських установ, що мають ліцензію, з 2014 року зменшується (табл. 1). На початок 2018 року функціонують 38 банків з іноземним капіталом, що свідчить про сильну залежність банківської та фінансової систем від зовнішніх джерел ресурсів [4].

Таблиця 1
Кількість діючих банків у 2014–2018 роках

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість зареєстрованих банків	158	117	98	88	82
з них кількість банків з іноземним капіталом	68	41	39	38	38
зокрема, кількість банків зі стовідсотковим іноземним капіталом	19	17	18	17	18
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	43,04	37,9	42,7	43,2	46,3

Джерело: узагальнено, систематизовано автором на основі джерела [4]

За умов нестабільного розвитку економіки України, спричиненого переважно відсутністю стабільних джерел фінансування, присутність іноземного капіталу в банківській системі України дає можливість залучити необхідні ресурси на внутрішні фінансові ринки.

Також варто зазначити, що 63 банки на січень 2017 року отримали прибуток на суму 10 817 млрд. грн., а 25 банків працювали зі збитками на суму 168 299 млрд. грн. [1].

Фінансовий ринок складається з різноманітних сегментів, таких як ринок цінних паперів, кредитний ринок, ринок фінансових послуг, валютний ринок. Також варто зазначити, що деякі складові фінансового ринку в Україні розвинуті добре (кредитний ринок), а інші перебувають у стадії розви-

тку (фондовий ринок). Фондовий ринок посідає вагоме місце в структурі всього фінансового ринку. Його недостатня розвиненість не дає змогу розвиватись повною мірою іншим складовим фінансового ринку.

На початок 2017 року кількість цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, становить 3 млрд. грн., що менше на 7 млрд. грн., ніж у 2016 році [9].

Загалом фондовий ринок в Україні можна розділити на первинний, що визначає відносини між емітентами та інвестором, та вторинний, який охоплює відносини під час вільного обігу цінних паперів на ринку. Основними цінними паперами, з якими здійснюються операції на фондовому ринку, є облігації, акції, інвестиційні сертифікати. Структура представлена на рис. 1.

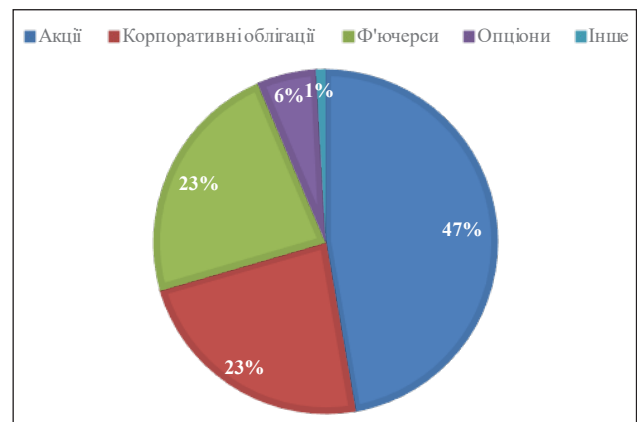

Рис. 1. Структура торгів цінними паперами

Джерело: узагальнено, систематизовано автором на основі джерела [7]

Недосконала нормативно-правова база, відсутність стандартів управління, недосконалість захисту прав акціонерів, а також інвесторів, непрозорість є перешкодами на шляху розвитку фондового ринку. Можна виділити характерні тенденції фондового ринку:

- недостатнє нормативне регулювання базових аспектів функціонування ринку;
- низька ліквідність обігу вітчизняних цінних паперів;
- низька частка біржового сегменту в усьому фінансовому ринку;
- обмежена кількість фінансових інструментів для формування активів.

Домінуючі позиції на фінансовому ринку займають страхові компанії. Вони кількісно не посідають перше місце, але акумулюють понад 53% усіх активів та мають потенціал для сприяння сталому розвитку підприємництва в Україні шляхом розміщення страхових резервів у реальному секторі економіки. Згідно з аналізом економістів покриття страхового поля в Україні сьогодні складає 5%, коли у розвинутих країнах Європи воно становить

близько 90%. Це свідчить про велику кількість невикористаних резервів. Причиною може бути неефективне функціонування національної економіки [10].

Це свідчить про невикористання великих резервів розвитку страхового ринку, реалізація яких залежить від ефективного функціонування національної економіки.

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній на 2016 рік становила 361. Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення. Так, станом на 2017 рік зафіксовано 343 компанії [3].

Незважаючи на зменшення кількості страхових компаній, зафіксовано ріст обсягу валових та чистих страхових премій. Вони розраховані як валові страхові премії за мінусом частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам.

Обсяг валових страхових премій, що надійшли у 2016 році, становить 2 861 млн. грн. Валові страхові премії на 2017 рік становили 16 327 млн. грн., з яких [8]:

- 6 060 млн. грн. надійшли від фізичних осіб;
- 10 266 млн. грн. надійшли від юридичних осіб.

Основними ринками страхування України є Київ, Харків, Дніпро, Одеса. Низька кількість страховиків у західних регіонах держави, що пов'язане з відсутністю там великих промислових підприємств, а також низькою платоспроможністю населення.

Найпопулярнішими видами страхування залишаються:

- автострахування;
- страхування вантажів та багажу;
- страхування відповідальності перед третіми особами;
- медичне страхування;
- страхування кредитів;
- страхування медичних витрат.

У цій ситуації державі дуже важливо вчасно застосовувати важелі регулювання фінансового ринку, тому що саме вони сприяють створенню ефективної моделі та зростанню рівня захисту учасників.

Відсутність єдиної державної стратегії щодо розвитку ринку страхових послуг в країні, нестабільна економічна ситуація та низький рівень довіри до страховиків серед населення негативно впливають на розвиток страхування в Україні.

Якщо враховувати тенденції на фінансовому ринку в Україні та процеси глобалізації в економіці, то з метою подальшого розвитку та підвищення ефективності його функціонування механізм його регулювання потребує значного вдосконалення. Основними напрямками є [2]:

- розбудова наявних регуляторів;
- створення мегарегулятора;
- створення мегарегулятора на основі НБУ;

– запровадження діяльності двох окремих органів регулювання.

Але основним завданням державного регулювання фінансового ринку на сучасному етапі є уніфікація норм регулювання в усіх секторах, поліпшення фінансування державних регуляторів. Тому перспективними шляхами стабілізації є постійний моніторинг діяльності фінансових установ, ліквідація неплатоспроможних учасників фінансового ринку, підвищення фінансової грамотності населення, диверсифікація ризиків тощо [6].

Фінансовий ринок має дуже низьку капіталізацію через нестабільність, незахищеність прав власності, а також низький рівень корпоративного управління. Головною задачею є втілення системних реформ у фінансовий сектор для забезпечення додаткових джерел фінансування економічного зростання. Це вимагає розроблення та впровадження стратегії розвитку фінансової системи України з урахуванням реалії України в умовах глобалізації.

Прийнято Комплексну програму розвитку фінансової системи України до 2020 року, яка затверджена Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Головна мета цієї Програми полягає у створенні фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами ЄС [5].

Висновки з проведеного дослідження. Загалом стан фінансового ринку впливає на платоспроможність та стабільність фінансової системи. Тому вдосконалення системи регулювання фінансового ринку потребує таких змін:

- пріоритетні напрями державної політики на фінансовому ринку, шляхи його розвитку;
- регулювання діяльності банківських та небанківських установ;
- розширення повноважень Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- підвищення умов ліцензування професійних учасників фінансового ринку;
- створення єдиної бази даних про акціонерні товариства.

Ефективність реформ буде досягнута шляхом проведення комплексних змін:

1) у регуляторах фінансового сектору – шляхом підвищення інституційної спроможності регуляторних органів та створення відповідних умов для ефективного нагляду та впливу, зростання кредитного та інвестиційного потенціалу;

2) в учасників фінансового сектору – шляхом очищення проблемних установ, відновлення та посилення довіри до учасників ринку, стимулювання розвитку прозорості та конкуренції в усіх

сегментах, забезпечення рівноправності учасників фінансового сектору;

3) в страхуванні – шляхом запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення, що сприяє збільшенню фінансових інструментів.

Тільки контроль може сприяти досягненню мети, що полягає у створенні високоліквідного та ефективного фінансового ринку в Україні, який необхідний державі і який зможе інтегруватись у світові фінансові ринки.

Фінансовий ринок є найважливішим фундаментом для розвитку та стабільності ринкової економіки. Розвиток фінансового ринку має стати головним елементом економічного середовища, який зможе забезпечувати фінансування реального сектору економіки через залучення інвестицій, залучення, а також перерозподіл капіталів.

В умовах глобалізації фінансових ринків важливим завданням для країни є забезпечення функціонування конкурентоспроможного ринку фінансових послуг.

Нині розвиток фінансового ринку та його складових є дуже динамічним та складним. Але саме такий період сприяє вжиттю інноваційних заходів щодо реформування ринку. Головними завданням є забезпечення його прозорості, створення сприятливих умов для інвесторів, підвищення ліквідності фінансових інструментів ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітичний огляд банківської системи України. Рюрик. 2016. URL: <http://rurik.com.ua>.
2. Барабаш Л. Пріоритетні напрямки державного регулювання фінансового ринку України. Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України. 2017. URL: <http://www.ksau.kherson.ua>.
3. Державна служба статистики України. 2017. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Довідник діючих банківських установ України // Офіційний сайт НБУ. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова правління Національного банку України. 2015. URL: <https://bank.gov.ua>.
6. Лобозинська С. До питання створення мегарегулятора фінансового ринку в Україні та вдосконалення банківського регулювання. URL: <http://www.web.znu.edu.ua>.
7. Полюхович В. Місце фондового ринку в структурі фінансового ринку України. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 6. С. 103–105.
8. Страховий ринок України за січень-вересень 2016 року. URL: <http://rurik.com.ua/our-research/operanalytics/4419.html>.
9. Поважний О., Орлова Н., Свечкіна А. Цінні папери і фондовий ринок: навч. посібник. Львів: Магнолія, 2016 361 с.
10. Шишпанова Н., Іванов А. Фінансовий ринок: сучасний стан, проблеми на перспективи розвитку. Modern Economics. 2017. № 1. С. 66–72.